Enes Karić

Ne zaboraviti Zemlju

U Kur'ānu se Zemlja[1] (kao planeta, ali i *zemlja* kao zemni prah, oranica, glina; također i zemlja u sklopu četiri pra/elementa: *zemlja*, *voda*, *zrak* i *vatra*) najznakovitije i najsudbonosnije spominje u kazivanjima o čovjeku. Od svih Božijih stvorenja, oslovljenih imenom na stranicama svete knjige islama, samo je Zemlja ono stvorenje kojim se najčešće razjašnjava 'izvanjski' položaj čovjeka, njegova *stvorenost* i *satvorenost*, kao i njegova ovozemna životna putanja.

Iako prvotno stvoren i dat u Raju, i sa svrhom da nastanjuje Raj (2:35), stvaranje čovjeka (muška i ženska) jeste i biva od zemlje (*turāb*, usp. 3:59; 18:37; 30:20. itd.) Zapravo, *ādam* (*ādem*) u Kur'ānu znači *zemljanin*, to jest čovjek. Čovjek ili *ādam* (*ādem*) i ḥawwā (Ādam i Ḥawwā), stvorenja su od Zemlje (ili *zemlje*, *praha*).

Zapravo, ne samo Ādama i Ḥawwāu, nego sve čovječanstvo (sve žene i muškarce) Bog stvara od zemnoga praha, i u tome je Božanski znak (30:20). (Крачковский: "Из Его знамений - что Он создал вас *из праха*;" Ullmann: "Eins seiner Wunderzeichen ist es, daß er euch *aus Staub* geschaffen...")[2]

Dakako, sa različitim povodima Kur'ān, kao Božanska Riječ i Božiji Govor, poručuje da su i sve biljke i sve životinje - od zemlje. Bog daje 'da iz zemlje niče svakovrsno bilje divno /prelijepo/' (50:7). Zemljom je 'Bog rasijao sve životinje /sva žića/' (31:10). K tome, u suri 21:30., upućuje se i na vodu, 'od vode je Bog sve živo stvorio'. (Крачковский: "...и сделали из воды всякую вещь живую.").[3] U Kur'ānu se na nekoliko mjesta povezuje 'zemlja' (*al-arḍ*) i 'voda' (*al-mā'*), kao temeljni zavičaji, ili horizonti zemaljskog života.

Trebalo bi, za neku drugu prigodu u dokonijim vremenima, ostaviti pomnije tretiranje kur'ānske poruke iz sure *Vjernici/al-Mu'minūn*, 23:18., gdje se posve jasno veli da 'Bog s neba vodu s mjerom spušta, i da je nastanjuje/smješta/zadržava na Zemlji'. A onda se, posve neočekivano, iznosi jedna strašna *Božanska prijetnja:* Bog je moćan 'da vodu ukine', moćan je 'da vodu od/uzme'. (Abdullah Yusuf Ali: '...and We certainly are able to drain it off /with ease/'.) Posredno se iz ovog retka Kur'āna razumije jedna zlokobna prijetnja sveopćom smrću i pomorom na Zemlji. Jer, život biljaka, životinja i čovjeka, u stanjima Ovoga Svijeta, nezamisliv je bez saradnje Zemlje i Vode. Slijedom gramatike arapskog jezika, u Kur'ānu je Zemlja ženskoga, a Voda muškoga roda, to dvoje pomalja se u plodonosnom paru koji održava sve živo na planeti Zemlji. A vjerovatno se taj plodonosni par (voda i zemlja) nalaze i drugdje u Svemiru.

U više redaka Kur'āna opetovano se poručuje: Čovjekov rajski početak dobio je svoj zemaljski epilog! Kao da je *zemna tvarnost* od koje je čovjek (muško i žensko) stvoren i potom nastanjen u Raju (*al-ǧannah*), čovjekovim silaskom na Zemlju vraćena Zemlji, ali sada sa mnogostrukim zadaćama i misijom, sa odgovornostima i brigama življenja na Zemlji. Moguće je da su tu razlozi pa se Božanska Riječ Kur'āna često vraća na činjenicu ili na motiv stvaranja čovjeka od *zemnoga praha* ili od *zemlje*.

Sva ta kazivanja o stvaranju čovjeka *min turāb* (od praha, prašine, zemlje) pozicionirana su često i kao jedna opomena čovjeku. Ali, to da Bog, kao Jedan Jedini Stvoritelj, stvara čovjeka *od praha*, samo po sebi govori da čovjek nije stvoren samo od zemnoga praha! Tome prahu ili zemlji Bog je pridodao još nešto, što je važno, iznimno i značajno! Sura 15:29., jasno i neposredno oglašava da je čovjeka Bog stvorio u posve skladnom obličju, u srazmjernoj zbilji, i u njega "udahnuo (dio) od Svoga Duha" (*min rūḥī*) ili (dio) od Svoga Života. (Крачковский: "А когда я выровняю и вдуну от Моего духа";[4] Seyyed Hossein Nasr: "so when I have proportioned him and breathed into him of My Spirit...").[5]

Ovim se već naznačava da je, tim visokim statusom i položajem čovjeka na Zemlji, sama Zemlja zaimala priliku da se, čovjekovim stvaranjem i misijom, uzdigne, uzvisi i preobrazi.

Naime, kad komentari Kur'āna oslovljavaju čovjeka u vezi sa kur'ānskim riječima 'namjesnik na Zemlji' (*fī l-arḍi ḫalīfah*; Крачковский: *И вот, сказал Господь твой ангелам: "Я установлю на земле наместника"*), oni najčešće tom 'namjesniku' dodjeljuju oglašavanje velikih Božanskih vijesti i revelacija diljem Zemlje. Čovjek je, na mnogo načina, svojim životom i statusom *ḫalīfe* dobio polog i zadaću da povezuje Zemlju i Nebo. Je li to mnogo, da li je to prekoviše za čovjeka? Prema suri *Saveznici/al-Aḥzāb*, 33:72., čovjek je taj polog (*al-amānah*) prihvatio nakon što su ga (polog) svi važni faktori odbili:

'Mi smo doista Polog ponudili nebesima,
i Zemlji, i planinama,
pa su odbili da ga ponesu i od
njega se sustegli bijahu,
a čovjek Polog ponese,
doista je čovjek nepravedan spram sebe
i neznalica velika'.

Крачковский: "Мы предложили залог небесам, и земле, и горам, но они отказались его понести и устрашились его; понес его человек, - ведь он был обидчиком, неведающим..."[6]

Max Henning: "Siehe, Wir boten die Verantwortung den Himmeln und der Erde und den Bergen an, doch weigerten sie sich, sie zu tragen, und schreckten davor zurück. Der Mensch lud sie sich jedoch auf: denn er überschätzt sich und ist eingebildet."[7]

Polog ili *emānet* – *al-amānah* (njem: *die Verantwortung*; rus: *залог*; engl: *the Trust*; franc: *le dépôt*...) čovjek na Zemlji ne može izvršiti bez odgovornosti koju je Bog doznačio čovjeku i čovječanstvu (usp. 7:172). Ta odgovornost je mnogostruka: Čovjek je odgovoran spram Boga, spram Zemlje, spram sebe kao čovječanstva, spram biljaka i životinja. (U suri *Krava/al-Baqara*, 2:205., jasno se govori o čovjeku, naime, o tome da je sklon da, 'čim zavlada, svom snagom se trudi da na Zemlji nered čini, usjeve i urod/priplod ništeći...')

Kao Božiji Govor (*kalāmullāh*), Kur'ān opetovano svjedoči o čovjekovim djelima na Zemlji, o bestidnim činima u kojima je tračio i trači svoju ljudsku slobodu, o neredu (*fasād fī l-arḍ*) koji je ostavio ili ostavlja iza sebe na svim stranama Zemlje.

Da li te alineje Kur'āna znače da se Bog odriče čovjeka i čovječanstva? Ne. Na takvo pitanje potvrdno odgovoriti, ili, čak, legitimirati to pitanje kao takvo, značilo bi krivo shvatiti i razumjeti Kur'ān. Bog se ne odriče čovječanstva, On ga samo opominje, poziva i doziva da se na Zemlji prihvati odgovornih koraka i savjesno učinjenih djela.

Odgovornost čovjeka prema Zemlji istaknuta je mnogo puta na stranicama Kur'āna. Kako je samo uputno pročitati i razmotriti mjesta u Kur'ānu gdje se spominje čovjek kao *al-insān* ili čovjek na način *al-insāna*. Uvijek je posrijedi opominjanje čovjeka ili *al-insāna* na najopćenitije moralne i ćudoredne pragove koje ljudsko biće ne smije prekoračivati. Ili, pak, da te ćudoredne granice na planeti Zemlji nikada ne zaboravi.

Kur'ān ne skriva da je Bog, stvaranjem čovjeka i njegovim nastanjivanjem na Zemlju, u to biće (*namjesnik*, *ḫalīfah*) pohranio i velike darove, ali i čovjekovu želju za velikom moći. Ne samo ljudi, već i 'civilizacija' džina (usp. 55:33), žele da 'prodru, prekorače graničja Nebesa i Zemlje' (*min aqṭāri s-samāwāti wa l-arḍi*). Ali, Božija Riječ Kur'āna, u istom retku, upozorava ljude i džine da to prekoračenje 'graničja Nebesa i Zemlje' neće moći postići 'bez velike moći' (*illā bi sulṭān*). Kako tu veliku moć imati a da se nažao ne učini Zemlji, biljkama, životinjama i čovječanstvu? To pitanje danas je najvažnije, jer je iskušenje zvano moć današnjem čovjeku najvažnije.

Čovjek neće zaboraviti ćudoredni odnos prema Zemlji, niti samu Zemlju, sve dok je svjestan da preuzeti polog vrši na ćudoredan način. Na to ćudoređe prema Zemlji poruke Kur'āna upozoravaju, manje ili više, posredstvom jednog trodimenzionalnog spektra opomena. U suri *Taha/ṬāHā* (20:55) kaže se čovječanstvu:

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَ فِيهَا نُعِيدُكُمْ وَ
مِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ

'Od Zemlje vas stvaramo Mi,
i u nju ćemo vas vratiti,
i iz nje vas po drugi put izvesti!'

Čovjek zaboravi Zemlju tada kad zaboravi sebe, kad zaboravi osjećati se stvorenjem. Tad se on na prolaznoj Zemlji igra vječnosti. Njegova igra prerasta u nasilje nad Zemljom. Potom uslijedi osveta Zemlje, nenadano i neočekivano. Čovjek se tada, sred vremena krize, pita: *Ayna l-mafarr?* ('Gdje je izlaz?' 'Kuda da se bježi?' Крачковский: "Куда бежать?"[8] Arberry: "Whiter to flee?"- Max Henning: "Wo finden wir Zuflucht?")[9]

Čovjek nema kuda bježati. Jer, čovjek nikada ne može pobjeći od Zemlje!

(...)

1 Ova crtica je pisana u sedmicama haranja koronavirusa (*coronavirus*), u časovima i danima duboke izolacije u stanovima i kućama.

2 Usp. Крачковский, str. 280.
3 Usp. Ullmann, S. 327.
4 Usp. Крачковский, str. 221.
5 Usp. Abdullah Yusuf Ali, p. 279.
6 Usp. Крачковский, str. 176.
7 Usp. Seyyed Hossein Nasr (editor), p. 646.
8 Usp. Крачковский, str. 7.
9 Usp. Крачковский, str. 294.